

Az ötvenes évek rozsmaringjai

Nyáreste egy Balaton-parti úriházban. A ház valamikor az Esterházy grófok vadászkastélya volt, vadlúd vadászat idején vagy szüretkor előkelő gavallérok, illatos úrnők mosolyogtak, kedveskedtek egymással a magosföldszintre épült, de meglehetősen alacsony menynyezetű szobákban, amíg a nádasban a vadászok fegyvere dörrent, vagy dalos emberek hordták le a musttal teli hordókat a hegyről kanyarodó úton.

Most már csak rozsmaring- és zsályailata van a háznak, mint a tisztartó-kisasszonyoknak. A grófnők elrepültek, mint a kócsagmadarak. Az urak őszi avaron hajtották tova emeletes vadászkocsijaikat az igazi kastélyok tornyai felé. A fehérre meszelt tulipános szobákba beköltözött a balatoni tisztartó, Kandur János uram és vele a padlásra az egerek (amelyek oly nagy buzgalommal forgatják a száradó diót), valamint élete párja, Mariska, aki semmiben sem különbözött a többi sok száz tisztartónéktól, akik ez időben Magyarországon az uruk jóvoltáról gondoskodtak. Meg kell említeni még a leányokat, Juliskát és Zsuzsikát, akik sok-sok virággal ültették tele a kertet, és alkonyattal a kertből a Balatont nézegették, mintha azelőtt sohasem látták volna. Isten tudja, mi látnivaló van azon az örökös vízen, a hajladozó nádason, a nádas felett szálló madarakon!

A „kastély” alatt az országút futott el – néha kedves, vidám emberekkel állott meg kocsia a ház előtt. A kastély felett kis kápolnában kék ruhás szent őrizte a Badacsony-heggyel szomszédos szőlőket a jégveréstől, kapásokat a betegségtől, leányokat az oktalan megszerelmesedéstől. Azután fenn a hegyek, amelyek évről évre leszűrték vérüket a ház alatt levő pincébe, amely a Balaton vízállása miatt nem volt mélyre építve. Legtöbb gondot okozott az időjárás e házban, egyébként nyugodalmasan mendegélt az élet, mint az inga

abban a régi órában, amelyet hetenkint egyszer húzott fel Kandur János uram.

A sajkás, aki a Balaton messziségéből, ringatózva szemügyre vette a cseréptető, zöld zsalugáteres házat, az utas, aki pörgő kerekeken tovairamlott a homokos országúton a tó partján, lonccal befuttatott hidascskákon dörrenve át járművével, a vándorlegény, aki bánatos szívét, nehéz sóhajtásokkal teli keblét idegen földre cipelte holdvilágnál a ház alatt: nem gondolhatott magában egyebet, mint azt, hogy ebben a házban a lakók örökké és csendesen élnek. Sok ház volt még ilyen abban az időben Magyarországon, ahol a bánatok közül a honfibánat lakott, de az csaknem minden házból kiszomorkodott az alkonyati füsttel, amikor a füst megbarnul, mint a holló szárnya, és darab ideig nem tud elmenni a ház környékéről.

A Kandur kisasszonyok a *Vasárnapi Újság*-ot olvassák a Boz regé-nyeinek kívül, amelyek akkor kerültek divatba. Persze nem értek rá egész nap olvasmányaikon merengeni, mert hiszen a házi, mindennapi élet igénybe vette az ő dolgos karjukat is Mariska asszony szorgalma mellett. Ám a legsürgősebb házidolog esetén is, akár nagymosáskor, akár disznóöléskor, de még karácsonyi takarításukor is találtak maguknak egy pillanatot, amikor titokzatos szót váltsanak. Ezek a szavak úgy hangzottak, hogy idegen fül előtt érthetetlenek voltak:

- Kápli Lajos, a lutheránus pap fenntartja állítását – mondta Juliska.
- Pár liter jó móri bort ivott meg velem, mikor vendége volt.
- De Kovács Lenciné letagadja, hogy valaha is látta volna – felelt Zsuzsika.

Juliska nem hagyta magát:

- Igen ám, de az érmelléki esperes saját kezűleg nevezte őt ki Csokalyba tanítónak, amikor Világos után rátalált a székelyhídi hegyen egy borházban.

Zsuzsika abban hagyta a mosást. Kitérőlte a homlokába hullott haját: – Lauka Gusztáv még a 49-iki őszön bejárta Szatmárt, Bereget, Ungot, ahol látni vélték őt, és sehol a nyomát nem találta.

- Lauka mindig elvetette a sulykot, nem példája az igazmondásnak – replikázott Juliska.

– De Jókai csak igazat írt, amikor az ő jól ismert vándorbotját megismerte egy idegen ember kezében a dunai kompon? – kiáltotta Zsuzsika.

Juliskának kipirult az arca:

– Magyar leány létedre inkább azt kellene hinned, hogy ő még igenis életben van, nem halt meg Segesvárnál.

– Igen, mert egypár szélhámos visszaél a nevével, és lóvá teszi a hiszékeny embereket. Ő, sajnos, meghalt, nincs többé, és a „feleségek felesége” letette az özvegyi fátyolt. Az ő szívének érzése, az ő sejtelve, sőt biztos tudomása meggyőzhet mindenkit arról, hogy imádott férje már nincs az élők sorában – mondá felmagasztosult arccal Zsuzsika.

Juliska darab ideig elhallgatott, de csakhamar megtalálta a választ.

– Hát a nagybányai nőkhöz mit mondasz, te hitetlen teremtés? Ott több asszony ismerte őt személyesen a szatmári bálból, ahol Júliával megjelent. Vajon a nagybányai nőegylet is szélhámost rejtetett a város határában csaknem fél esztendőn át?

Zsuzsika elkeseredve kiáltott fel:

– A nők tévednek a leghamarább... De inkább legyen halott az imádott költő, mintsem ő kövesse el azt a sok szélhámost, csalást, amelyet az utóbbi években az ő nevével véghezvittek.

Mariska asszony úgy látta, hogy itt az ideje közbeszólni:

– Leányok, nézzetek a dolgokat után. Mert komolyan mondom, hogy elzárom előletek a legközelebbi *Vasárnapi Újság*-ot. A tisztelt szerkesztő úr is jobban tenné, ha ilyen izgató olvasmány helyett több hasznos háztartási tudnivalót közölné újságjában. A héten érkező *Vasárnapi Újság* tartalma felől tehát előbb megkérdezem a postamester urat, mielőtt a kezetekbe adnám.

Juliska összetett kezekkel, esdekelve fordult anyjához:

– Ó, édesanyám!... E héten várjuk Zsigray Lázárné grófné választ, aki felel arra a kérdésre, hogy volt-e nála 1850-ben a költő Győr megyében.

Zsuzsika ellenben más irányban tiltakozott:

– Nem szabad a postamester urat kérdezned, anyám, mert ő éppen olyan hiszékeny lélek, mint Juliska. Éppen a minap dicsekedett, hogy öt pengő forintot adott egy ismeretlennek a tapolcai vásáron, hogy azt juttassa el a palotai szőlők között bujdosó költőhöz. A postamester úr felvilágosodott embernek hiszi magát, mert valamennyi újságot elolvassa a postán, mégis oly naiv, mint egy gyermek.

Juliska elszomorodva nézett maga elé:

– És ha mégis élne?!... Mit mondanátok akkor, ti hitetlenek,

ha ő nem esett volna el a segesvári csatában, hanem sebesülten elbujdokolt volna? Kerülve jó barátot, ismerőst, mert áruló lett mindenki! Bujkálva napfény, országút, állat elől, mert sehol sincs biztonságban! De legmesszibbre eltávolodva azoktól, akiket a földön legjobban szeretett, hitvesétől, gyermekétől, mert azok már rég holtak hiszik őt! Ó, én el tudom hinni azt, hogy ő szívesebben bízta magát idegen emberekre, akik benne csak a haza legnagyobb költőjét tisztelik, mint olyan emberekre, akiket valaha szeretett, és most szeretetéért hálával tartoznának. Anyám, én úgy érzem, hogy ő él, de varázslat tartja távol az eleven világtól.

Zsuzsika azonban már régen fel volt vértézve Juliska húga ábrándos hangulatai ellen:

– Szép dolog ezeket a regényességeket elgondolni esténként, amikor a holdvilág jár a Balatonon, és az ember úgy érzi, hogy nem is a földhöz tartozik. De napközben, édes Juliskám, hagyjál fel az ábrándokkal. Eddig minden bujdosó Petőfiről kiderült, hogy hamisítja a költő alakját. A miskolci patikáriussegéd, aki még inkább hasonlított a költőhöz, csak rövid ideig tudta félrevezetni a tarcali, bodrogkeresztúri, pthrügyi kálvinista papokat, végül is szökni kellett neki. . .

– Mindenünnen el kell menekülnie, mert fél az elárulástól. Az emberek néha nem is rosszaságból, csak pletykaságból elkotyogják a reájuk bízott titkot. Hol lehetne biztonságban Petőfi, ahol felismerték? Egy hét múlva már tudná az egész ország, hogy hol rejtőzik. És mi várna rá? Börtön, esetleg bitófa.

Bár a tisztartó-kisasszonyok gyakorta vitakoztak ez időben legdivatosabb témán, házi dolgaikat nem mulasztották el. Leánynak abban az időben tétlenül, haszontalanul tölteni az időt: nagy szégyen lett volna. Most is serényen ment a nagymosás, mert nyáron összegyűlt a háznál a sok ruha. Hajnalban kelt minden asszonyféle a háznál. Az enyhe szeptemberi nap szárította a kötelekre aggatott ruhaneműt a hátulsó kertben. Néha egy kölyökkutya lehúzza a száradó lepedőt, verést kapott érte.

A nap már lemenőben volt a Balaton túlsó partján. A nádas felett utolsó sétáját tette a vércse és az ölyv. A vidra kibátorkodott a sűrű nád közül, és lappangva suhant tova a szabad úton. A tyúkok a majorsági udvarban utoljára fürödtek meg a langyos homokban, a kakasok olyan magos kerítésre szálltak, mintha még egyszer körül-

nézni óhajtanának egész birodalmukban. A mézédés petúniák felett már csak a rezgő, zúgó lepke járt, amelynek valamelyik őse darázs volt, és lepkét vett el feleségül. Alkonyodott.

A lugas ma hiába várta a kisasszonyokat. Az országúti séta is elmaradt az aranyló, rózsafelhős alkonyatban, amikor az úton járó emberek, pásztorok, kanászok, kaszások oly mély hangon kívánnak jó éjszakát, mintha nagyon hosszú időre válnának el, elmennek a hegyek alatt terjengő homályba. Sőt a „kastély” mögötti hegyre sem szaladtak fel a kisasszonyok, hogy a szőlők drágalátos, zamatos illatát élvezzék. Nagymosás volt, nem lehet addig megpihenni, amíg a nap az égen van.

Rendes vendég nem is jön ilyenkor a házhoz, messzire világítanak a kitergetett fehér ruhák a kertből. Különös oka lehetett tehát a helybeli postamesternek, hogy ilyen napon is benyomakodjon a házba, amikor ott senki sem látja szívesen.

Macskanadrágos, vadászkalapos, öreg bácsi volt a postamester, bizonyos Porti Feri, aki olyan nagyot tudott kiáltani, hogy a hegytetőn is meghallották, egyébként pedig suttogva szokott beszélni.

Nem sokáig alkalmatlankodott a nagymosás körül, hanem nyugodalmasan letelepedett a vén diófa alá, ahol a földbe ásva asztal és pad volt. Kalapját levette, és kopasz fejét legyezte.

Juliska már sietett a megszokott diópálinkával. A postamester alig várta, hogy a leánya a közelébe érjen, messziről kezdett integetni.

– Nagy újság van. De esküdjön meg, Juliska, hogy senkinek sem szól a dolgról.

A leánya kezében összekoccant a pohár és üveg.

– Pestről jött valaki?

Porti Feri legyintett.

– Pesten kolera van.

– Meghalt valaki kolerában?

– Obernyik Károly. De azt már olvastuk az újságban.

– Ismét megszökött a füredi színtársulat Latabárral, mielőtt mi láttuk volna az előadást?

– Minden évben megszöknek a színészek Füredről, amikor az ősz közeleg. Ejnye már! Hát nem találja ki? Pedig költészetről van szó.

Juliska elgondolkozott. Legutóbb azzal a hírrel jött a postamester,